

לעשות רצונך

הלכות מצוות

wa052052@gmail.com

נושא השבוע – שחרת המקוה

כתב הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות פ"א הי"ב; דבר ברור וגלוי שהסומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ופי' וחדג' תלוי בטוה' הלב, ולפיכך אמרו חכמים שכל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמטין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר כן המטין לבו לטהר נפשו מסומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלולתכם אטהר אתכם, השם ברחמי הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמן.

החניך מצוה קעג – ובטעם המים שיטהרו כל טמא, אחרת על צד הפשט כי הענין הוא כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה, כמו שהיה העולם כלו מים טהורים היות בו אדם, וכמו שכתוב; ורוח אלקים מרחפת על פני המים, ויתן אל לבו בדמיון כי כמו שנתחדש בגופו יחדש גם כן פעולותיו לטוב, ויכשיר מעשיו, וידקדק בדרכי השם ברוך הוא.

מקוה מים שאינן זוחלין

הבא לטהר עצמו בטבילה במקוה, יש לו לטבול במקוה מים שיש בהם ארבעים סאה מי גשמים המכונים במקום אחד ואינם זוחלין, או במעין שיש בהם ארבעים סאה אעפ"י שזוחלין, בשו"ע (ר"א נ"א) נפסק שאם ניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט, כשר לפי שאין זוחלית נכרת, אך מפורסם ששיטת הגר"א (שם ס"ק צ"ו) לאסור אף בזחילה שאינה נכרת, וגם אין ברור כ"כ מהו השיעור שנחשב אינה נכרת, לכן המנהג להחמיר בזה מאוד.

עירוב מים שאובים ע"י המשכה

מקוה שכולו מים שאובים – להמחבר פסולו דרבנן ולהרמ"א מדאורייתא (ר"א ד), אבל כשיש רוב מי גשמים אפשר להוסיף דהיינו מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים, אפשר להוסיף מים שאובים בהמשכה שהמים נמשכים ויורדים למקוה, והרי הוא כשר ואפילו השלימו לאגף סאן, שהשאובה שהמשיכה, כשרה אם היה שם רוב מי סאה מן הכשר, (ויש כמה הלכות בהמשכה ד"א ג' טפחים, וע"ג קרקע הגולעת, ועכ"פ לא ע"י דבר המקבל טומאה, ולא ע"י אדם). אבל אם המשיך תחילה מים פסולים, ואח"כ הביא עליהם רוב מים כשרים, אינו מועיל (ר"א מ"ד), אבל כל זמן שאין במקוה מי סאה אפילו אם אינו חסר אלא כל שהוא, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים פסולוהו (ר"א י"ד). ולכן נהגו לנגב המקוה קודם שמכניסים לשם המי גשמים כדי שלא יהיו שם חשש ג' לוגין שאובים בתחלה ויפסלו את המקוה. כן נהוג בכל המקוואות במקום שממלאים ממי גשמים וכן כשבאים למלא אונצ' וכן אם המים באים דרך אונצ' הזריעה אבל כשיש גם אונצ' השקה א"צ לזה שהרי ההשקה מטהרת אפילו כולו שאוב (פתחי מקוואות פ"ד ז).

אונצ' זריעה

יש הנוהגים להכניס מי גשמים בכל פעם שמחליפים המים ובזה אין שום חשש, אך היות שקשה לעשות כן, יש עצה להכשיר את מי המקוה ע"י אונצ' זריעה; בצד המקוה שבו טובלים, עושים בור עם ארבעים סאה מי גשמים ויותר, הנקרא אונצ' זריעה, ויש נקב ממנה לבור הטבילה, וכשמרוקנים את בור הטבילה,

ומייבשים היטב כנ"ל, מוסיפים מים שאובים לאוצר הזריעה ומתמלא על גדותיו, וכיון שיש שם מ' סאה יכולים להוסיף שם מים שאובים והם כאילו נזרעים בתוך המים ומתכשרים, ואח"כ ע"י הנקב נופלים למקוה שהוא בור הטבילה, ונמצא שיש כאן מקוה כשר. וכ"כ החת"ס (הובא בפ"ת כ"ד) שיעשו שתי בורות סמוכות זו לזו באופן שאם ממלאים אחת מהם ועובר על גדותיו, תתמלא השנייה. ואז לעולם לא יחסר מי גשמים למקוה, דכיון שנתמלא אחת מהם בהיתר ע"י מי גשמים או שלג מ' סאה, אז ממלאים ומוסיפים לה מים בכלים שאובים, דשוב אינה נפסלת ע"י מים שאובים, וכל מה ששופכין לתוכה נעשה הכל כמקוה כשר. וכשתתמלא על כל גדותיה תתמלא גם חברתה ע"י פירצה שביניהם וכשתהיה גם השניה מלאה אזי אם ירצו לנקות אחד מהם יריקו המים ממנה וינקו אותה ואח"כ ישפכו מים בכתף להמקוה המלאה עד שתתמלא הריקנית ואחר שתתמלא הריקנית יריקו השניה וינקו גם אותה ויחזרו לשפוך בכתף לראשונה וכן לעולם וכן עושים פה במקוה הגדולה, והוא עצה טובה והגונה אין בה פקפוק כלל.

אמנם כל זה לשיטת השו"ע (סכ"ד) שאם נפל סאה למ' סאה כשרים, ונטל מתוכן סאה אחת ונפל לתוך סאה מים, כשרים, אפילו עשה כן עד עולם, כשר. אך הש"ך (ס"ק ס"ג) הביא דעת הרמב"ם והראב"ד דבמים שאובים עד רובו דוקא כשר, ואף על פי שהאחרונים הסכימו להכשיר מ"מ אין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת, ולכן יש עצה אחרת כדלהלן.

בור השקה

עוד אופן שיכולים לטהר מקוה של מים שאובים; ע"י השקה למקוה כשר דהיינו שמחבר שני המקואות זה לזה ע"י נקב שיש בה לכל הפחות כרוחב שפופרת הנוד (ר"א נ"ט) שהוא כשתי אצבעות מתחפכות בחלל הנקב בריוח (סל"ט) והוא כחמש או שש ס"מ, והוא הנקרא בלשון הפוסקים עירוב מקואות, וצריך שחיבור המים יהיה במלוא הנקב וכל דבר המונע בנקב ממעט משיעור שפופרת הנוד.

לדעת המחבר (סנ"ב) מקוה פסול שהושק למקוה כשר, כל שהושקו כדין אפילו רגע אחד נשאר לעולם בהכשרו אפילו נסתם הנקב, אבל הש"ך (ק"י) הביא דעת רבינו ירוחם שנסתפקו באופן שנסתם הנקב אם חוזר לפסולו כבתחלה וטוב להחמיר לכתחלה.

אוצר השקה תחת המקוה

יש מעדיפים למקם את אוצר ההשקה מתחת לבור הטבילה ולא בסמוך לו, וכן הנהיג הרשב"י מלובאגין וכן מנהג חב"ד, והריוח בזה, שתמיד יהי שם השקה ולא צריכין להשיגה שהמים עולים למעלה מן הנקב של השקה, כמו שצריכין להשיגה בזה בגור שהוא מן הצד, וגם לא צריך בזה השגחה לנגב את המקוה כדי שלא ישארו ג' לוגין מים שאובין קודם שיבואו שם מים כשרים כי כאן תמיד יש חיבור למים כשרים שהם בגור התחתון, אבל לדין נתן סאה ונטל סאה אינו מועיל בור התחתון כי על פי נסיון רואים שהמים מתחלפים מיד ואפילו יותר מהר מבאוצר מן הצד (אור מאיר, פוזנא עמוד צ"ה). אמנם דעת הדברי חיים (ח"ב סי' פ"ח) דמקוה זו פסולה, דהוי חיבור ע"י קטפרס (פי' הרע"ב טהרות ח ט, מים הבאים מלמעלה למטה דרך מדרון של תל גבוה) דאינו חיבור (כשהעליונים שאובים ללא המשכה) [ולפי זה גם אם יעשה גנוסף לכך בור השקה בצד המקוה לא יועיל דנחשבים המים זוחלין], ועיין דרכי"ת ר"א ש"ח שהביא הדעות בזה אם נחשב קטפרס.

מנהגים שונים למעשה

בהרבה מקומות נהוג לעשות גם אוצר זריעה וגם בור השקה, וכן הנהיג הגר"ח זוננפלד ז"ל (שיעור מקוה עמוד קס"ה) אך דעת החזו"א (קכ"ג ה) לא נוחא ליה באוצר השקה מחמת כמה קלקולין וגם מחמת הנקיון שהמים מתלכלכין, ולדעתו בור זריעה מועיל אף לדעת הראב"ד. ובדברי יציב קי"ז שיהא שני בורות השקה אחד פתוח כל הזמן ואחד פתוח רגע אחד ואח"כ לסתמו כדי שלא יתחלפו המים. והמנחת יצחק ח"ב סימן כג תיקון תיקון אחר שיעשו שני אצרות אוצר זריעה ואוצר השקה ובאוצר השקה יעשו בור על גבי בור שנקוב מעבר לעבר בנקב כל שהוא ובוה בודאי אין חשש זחילה כיון שהוא באמצע המים, וכ"ה בעיקר דבריו בדברי יואל ע' ועיין אגרי"מ ג ס"ה שמחלק בין רצפה נקובה לחיבור סילון כנודין דה"ה. ויש מהדרין להזרים בכל פעם כ"א סאה מי גשמים מהמאגר הנמצא בקרבת המקוה לבור הטבילה ובכך יוצאים ידי כל חשש ופקפוק בדין נתן סאה ונטל סאה, ועי"ע ירחון האוצר ט"ז עמוד רע"ח.